

ENTREVISTA

a Ignasi Vila

LES RELACIONS FAMÍLIA-ESCOLA I INTERVENCIÓ PSICOPEDAGÒGICA

Reyes Carretero Torres, Departament de Psicologia UdG

Reyes Carretero.- Tant en la seva activitat investigadora i docent, com en algunes de les seves publicacions, vostè ha senyalat la importància que, per al desenvolupament infantil, tenen les relacions entre les famílies i les escoles, així com la necessitat de crear uns canals de comunicació de qualitat.

A les escoles, per tal de crear i mantenir aquesta relació, s'utilitzen diferents instruments com ara les reunions, les entrevistes amb pares... Creu que aquests canals més clàssics de comunicació no són suficients?

Ignasi Vila.- No és que els canals de relació que habitualment s'utilitzen no siguin suficients. En algunes escoles, les entrevistes, les reunions amb els pares, els Consells Escolars..., poden ser suficients per mantenir una bona relació amb les famílies i llavors no és necessari buscar altres tipus de canals. El problema és que en determinades situacions aquests tipus d'activitats, des del punt de vista de la relació amb les famílies, es converteixen en l'únic instrument per mantenir la relació i a més s'utilitzen de forma rutinària i estereotipada. Dit d'una altra manera, les reunions o les entrevistes amb els pares, quan s'utilitzen en determinats tipus de contextos en els quals moltes vegades les famílies es troben lluny dels plantejaments educatius de l'escola, del lèxic i del llenguatge que utilitzen els professionals de l'educació, es converteixen en situacions unidireccionals, relativament llunyanes, en les quals les famílies no acaben de sentir-se protagonistes en relació a l'educació de les seves criatures, ni tampoc no trobem maneres per poder participar o dialogar en relació als plantejaments que l'escola fa. Les mateixes situacions, d'entrevistes o reunions, es poden plantejar de manera diferent a fi que els pares se sentin més competents per poder-hi participar. Per exemple, es poden fer reunions de classe però en comptes d'estar organitzades al voltant del discurs de la mestra en relació als objectius, la manera de treballar... es poden fer a partir de preguntes que els pares formulen de manera prèvia, al voltant d'una sèrie de qüestions suggerides per la mestra. En funció de les demandes dels pares es poden preparar una sèrie de temes, suscitar la discussió respecte a aquests temes... Es tracta que les reunions serveixin com a

"la realització conjunta implica coneixement mutu, negociació d'allò que es vol aconseguir, de la manera de fer-ho..., en definitiva permet progressar en el coneixement mutu i en l'establiment d'unes relacions família-escola que serveixin per amplificar les potencialitats educatives dels dos contextos de desenvolupament"

instrument de comunicació i relació amb les famílies, de centrar-les en aspectes educatius d'interès per a elles, sense que sigui necessari, en molts casos, establir una descripció minuciosa de la programació escolar.

Les escoles utilitzen també altres tipus de canals de comunicació amb les famílies com poden ser les festes escolars... també aquests canals, en funció de com s'utilitzin, poden ser instruments absolutament útils o poden servir de ben poc per a la comunicació i la relació amb els pares. No és el mateix preparar un dinar a l'escola en què tot s'organitza per part dels pares o per part dels mestres, que implicar els pares en l'organització conjunta d'una festa o un dinar escolar. La realització conjunta implica coneixement mutu, negociació d'allò que es vol aconseguir, de la manera de fer-ho...en definitiva permet progressar en el coneixement mutu i en l'establiment d'unes relacions família-escola que serveixin per amplificar les potencialitats educatives dels dos contextos de desenvolupament.

De la mateixa manera, les entrades i sortides de l'escola poden no ser contemplades com una oportunitat per afavorir la relació i la comunicació entre família i escola, o poden organitzar-se com un bon moment per afavorir aquesta relació, en aquest cas també aquestes situacions poden ser un instrument bastant útil.

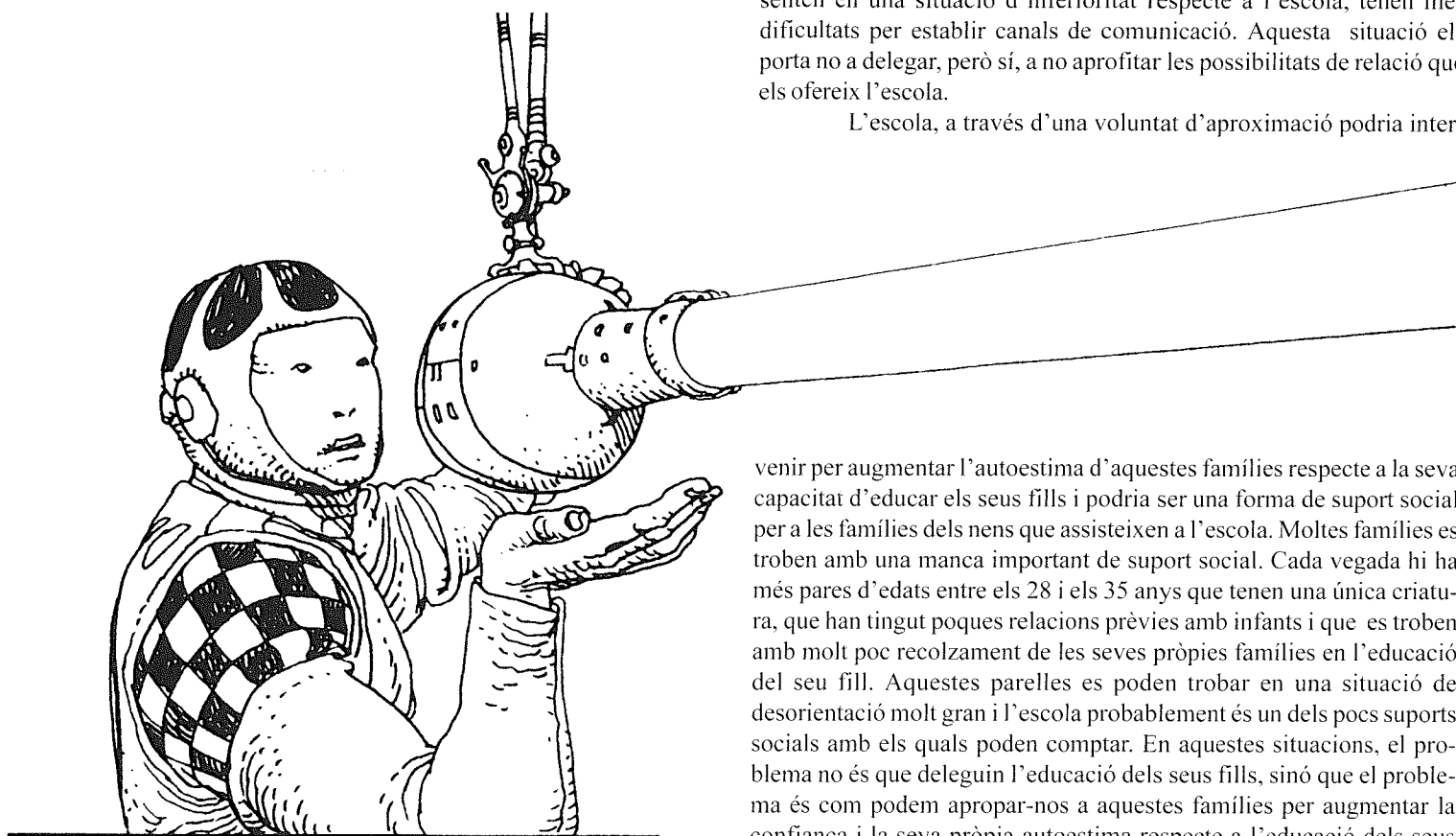
Reyes Carretero.- Llavors, és possible parlar de criteris de qualitat en la relació família-escola?

Ignasi Vila.- Crec que sí... I més ara, que està tan de moda parlar de criteris de qualitat.

Crec que es pot parlar d'uns certs criteris sobre com abordar les situacions a través de les quals es pretén afavorir la relació família-escola, per tal que siguin útils i serveixin a aquest fi. Sóc dels que penso que, en l'àmbit de l'educació, avui s'encomanen a les escoles unes finalitats educatives que difícilment són assolibles únicament des de l'escola. Les finalitats educatives de l'escola ja no es relacionen exclusivament amb els coneixements sinó que fan referència a la formació integral de la persona, i en aquesta finalitat la família juga un paper important. Mentre existeixin més criteris educatius comuns entre la família i l'escola, més possibilitats hi ha d'amplificar les seves possibilitats educatives. Establir criteris comuns implica actituds de confiança i suport mutus i implica rebutjar actituds com ara el paternalisme. Parlo de paternalisme en el sentit de considerar que els professionals de l'educació som els únics que coneixem com han de ser les pràctiques educatives i per tant hem d'anar donant consells. Difícilment es pot construir coneixement compartit sobre les pràctiques educatives si un dels dos pols intenta imposar els seus criteris.

També caldria rebutjar l'actitud de *laissez-faire*, és a dir, l'actitud que considera que la família és un context educatiu i que tot el que hi passa és bo, que tot val. A la família, com a l'escola, com a qualsevol context educatiu, hi ha coses que estan molt bé, des del punt de vista educatiu, coses que són discutibles i coses que estan francament malament. L'escola pot i ha d'oferir models i formes

“les finalitats educatives de l'escola ja no es relacionen exclusivament amb els coneixements sinó que fan referència a la formació integral de la persona, i en aquesta finalitat la família juga un paper important”

d'intervenció educativa que puguin ser útils als pares en relació a millorar la seva pròpia competència educativa.

Es tractaria de buscar un equilibri entre aquestes dues postures, de manera que totes dues parts, família i escola, poguessin discutir sense cap tipus de problemes, prejudicis o estereotips d'una respecte de l'altra. Caldria col·locar-se en una posició d'escolta i d'aproximació per anar consensuant criteris en relació a l'educació dels infants.

Reyes Carretero.- Però sovint a les escoles hem sentit com els mestres es queixen que els pares deleguen l'educació dels seus fills a l'escola, que no es preocupen prou de la seva educació o del que fan els seus fills...

Ignasi Vila.- Aquests és com un petit drama... A la Universitat ens queixem de l'educació secundària, a la secundària es queixen de la primària, a la primària de l'educació infantil i a educació infantil es queixen de les famílies...

Personalment no crec que hi hagi tantes famílies que deleguin l'educació dels seus fills a l'escola, penso que el problema és un altre. Les famílies d'un nivell sociocultural mitjà/alt solen tenir unes concepcions i unes expectatives educatives definides que d'una o altra manera es troben en consonància amb el projecte educatiu de l'escola, tenen recursos per mantenir unes relacions d'igualtat amb els mestres

i per poder intervenir i aconseguir el projecte que desitgen per als seus fills.

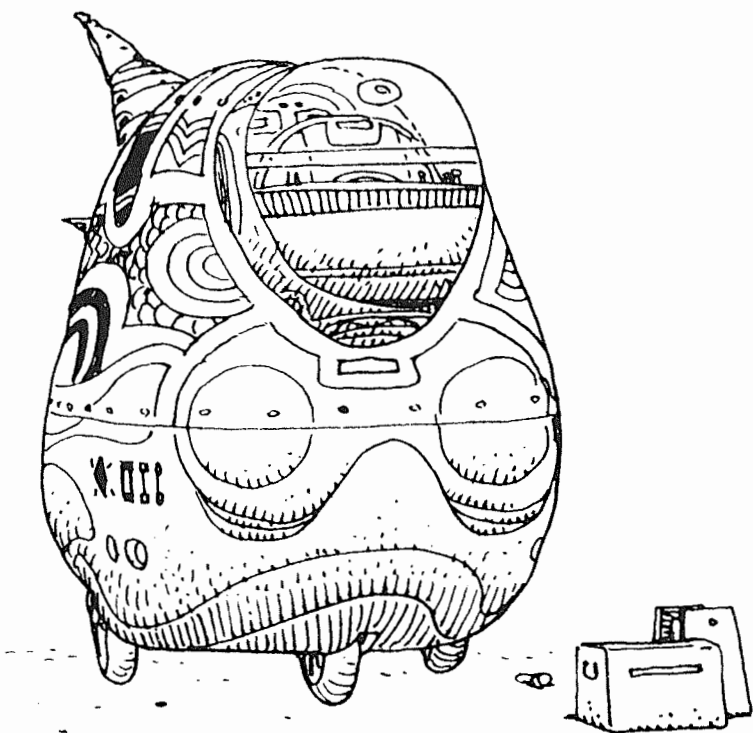
El problema apareix en el cas de les famílies que tenen pocs recursos per fer això i a més se senten absolutament desorientades en l'educació dels seus fills. Hi ha famílies que són conscients que l'educació que ells han rebut no és l'educació que necessiten els seus fills, però tampoc no tenen clar com haurien d'educar-los. Això els col·loca en una situació d'ambigüitat, d'anar provant, de passar d'una conducta a una altra, sense tenir uns criteris definits sobre com educar les seves criatures. Aquests pares hi estan interessats però com que se senten en una situació d'inferioritat respecte a l'escola, tenen més dificultats per establir canals de comunicació. Aquesta situació els porta no a delegar, però sí, a no aprofitar les possibilitats de relació que els ofereix l'escola.

L'escola, a través d'una voluntat d'aproximació podria inter-

venir per augmentar l'autoestima d'aquestes famílies respecte a la seva capacitat d'educar els seus fills i podria ser una forma de suport social per a les famílies dels nens que assisteixen a l'escola. Moltes famílies es troben amb una manca important de suport social. Cada vegada hi ha més pares d'edats entre els 28 i els 35 anys que tenen una única criatura, que han tingut poques relacions prèvies amb infants i que es troben amb molt poc recolzament de les seves pròpies famílies en l'educació del seu fill. Aquestes parelles es poden trobar en una situació de desorientació molt gran i l'escola probablement és un dels pocs suports socials amb els quals poden comptar. En aquestes situacions, el problema no és que deleguin l'educació dels seus fills, sinó que el problema és com podem apropar-nos a aquestes famílies per augmentar la confiança i la seva pròpia autoestima respecte a l'educació dels seus fills, i a la vegada que puguin percebre els professionals de l'educació com a persones que poden donar suport a la tasca que ells fan.

Reyes Carretero.- Però és possible que l'escola entengui que donar suport a la família no és el seu paper, que no és part de les seves responsabilitats?

«ser un referent cultural i educatiu implica fer un treball educatiu diferent, el qual evidentment s'ha de continuar fent internament a l'escola, tant en la metodologia, en la didàctica, a l'aula..., però també implica un treball en el qual l'escola miri cap a fora, que sigui capaç d'organitzar i crear teixit comunitari amb el seu entorn, que sigui punt de referència cultural i d'activitats diverses pel tipus de territori on es troba»

Ignasi Vila.- Aquesta podria ser una discussió molt llarga... Encara ara hi ha qui pensa que l'escola ho pot tot i que el model del Liceu francès, com a institució d'ensenyament secundari de prestigi a Europa, que donava una formació científica, cultural i humanística important, continua essent el model a seguir amb independència de les característiques dels infants i de les seves famílies. Al Liceu francès hi assistien els fills de famílies que compartien i mantenien una certa continuïtat amb els seus plantejaments educatius i tenien mitjans i recursos per poder participar en el projecte educatiu. Si existien problemes per portar a terme aquesta formació, les dificultats s'atribuïen sempre a factors externs amb els quals l'escola no tenia res a fer. Ara la universalització de l'educació ha modificat totalment aquesta situació. Per exemple, ara tenim a la universitat espanyola un milió i mig d'universitaris, això ve a ser un 40% de la població de l'edat corresponent i anem en camí de tenir un 50 o 60%, el que implica que l'escolarització per sota és pràcticament del 100%. L'escola, en aquests moments, no pot assegurar per si mateixa les finalitats educatives per a tota la població, però pot ser un important referent cultural i educatiu. Si no fem de les nostres escoles, en un sentit ampli des de l'educació infantil a la universitat, el referent per a les nostres societats capaç de donar suport social a la tasca educativa del conjunt de la societat i també de les famílies, tindrem problemes per arribar a assolir les fites educatives que l'escola té encomanades. Ser un referent cultural i educatiu implica fer un treball educatiu diferent, el qual evidentment s'ha de continuar fent internament a l'escola, tant en la metodologia, en la didàctica, a l'aula... però també implica un treball en el qual l'escola miri cap a fora, que sigui capaç d'organitzar i crear teixit comunitari amb el seu entorn que sigui punt de referència cultural i d'activitats diverses pel tipus de territori on es troba. Ser una font de suport a les famílies en el sentit que sigui el lloc on les famílies puguin expressar els seus dubtes, temors, expectatives i on puguin trobar respostes. Aquesta manera d'entendre l'educació probablement no és gaire diferent de com ja sempre s'ha entès; sempre l'escola ha estat un referent, el problema és que ara hem de ser més conscients i hem de formar part de la reflexió i de la manera de crear situacions més intencionals en relació a aquest tipus de coses.

Reyes Carretero.- Creus que aquest tipus de suport social és igualment necessari en tot tipus de famílies? Ho veig molt clar en famílies de nivell social i cultural baix, però sovint les famílies de nivell social i cultural alt plantegen un altre tipus de problemes a l'escola, com per exemple una manca de confiança cap a la tasca educativa dels mestres.

"els professionals de la psicopedagogia poden ser un suport a la comunicació entre famílies i escoles - buscant nous canals de relació, o reformulant les maneres de relacionar-se mestres i pares a través dels canals que ja existeixen- amb l'objectiu de compartir quatre àmbits específics: conèixer el nen, establir criteris educatius comuns, oferir models d'intervenció i relació amb els nens, i ajudar a conèixer la funció educativa de l'escola"

Ignasi Vila.- És veritat que de vegades les famílies d'un nivell alt són percebudes per les escoles com a famílies que problematitzen tot el que es fa a l'escola. Aquestes solen ser famílies amb molts recursos de tot tipus i solen ser exigents. La sort és que aquí l'educació és obligatòria i no pot passar com a Nord-Amèrica on no és obligatòria l'educació i on les famílies amb molts recursos organitzen els seus propis sistemes d'educació al marge de les escoles.

La diversitat implicada en les famílies determina també formes de relació diferent amb les escoles. La manera de fer de cada escola connecta fàcilment amb una part de les famílies però, per un motiu o altre, no connecta amb unes altres famílies. És llavors quan apareixen discontinuïtats o crítiques entre l'escola i la família. Les famílies són diferents i els problemes de relació que es poden plantejar també són diferents, però en tot cas s'han d'abordar sempre des dels problemes concrets que comporta cadascuna de les situacions.

Reyes Carretero.- En la relació família-escola, quin paper haurien de tenir els EAPs?

Ignasi Vila.- Crec que el paper de l'EAP en la relació família-escola és un paper molt important. La pràctica psicopedagògica s'ha modificat bastant en els últims anys en el sentit de ser un suport a la pràctica educativa que el professorat exerceix en el context d'una comunitat escolar i, si una part important de les pràctiques educatives està relacionada amb la comunicació amb les famílies, llavors el psicopedagog ha de tenir un paper important en la creació i manteniment d'unes relacions de qualitat entre les famílies i l'escola, de manera que sigui possible incidir en les pràctiques educatives familiars en base a unes relacions de confiança i suport mutu. D'altra banda les famílies són les que coneixen millor les seves criatures i per tant conèixer les famílies t'orienta bastant respecte de com desenvolupar les pràctiques educatives amb els nens i les nenes.

Els professionals de la psicopedagogia poden ser un suport a la comunicació entre famílies i escoles - buscant nous canals de relació, o reformulant les maneres de relacionar-se mestres i pares a través dels canals que ja existeixen- amb l'objectiu de compartir quatre àmbits específics: conèixer el nen, establir criteris educatius comuns, oferir models d'intervenció i relació amb els nens i ajudar a conèixer la funció educativa de l'escola.

Reyes Carretero.- Darrerament i des de diferents posicions professionals i teòriques, es reclama que la intervenció psicopedagògica no estigui exclusivament centrada en els processos educatius que es

porten a terme a l'escola sinó que es diu que cal obrir-la a altres àmbits com poden ser el treball amb xarxes professionals, el treball comunitari o de sector... Què opines d'aquesta qüestió?

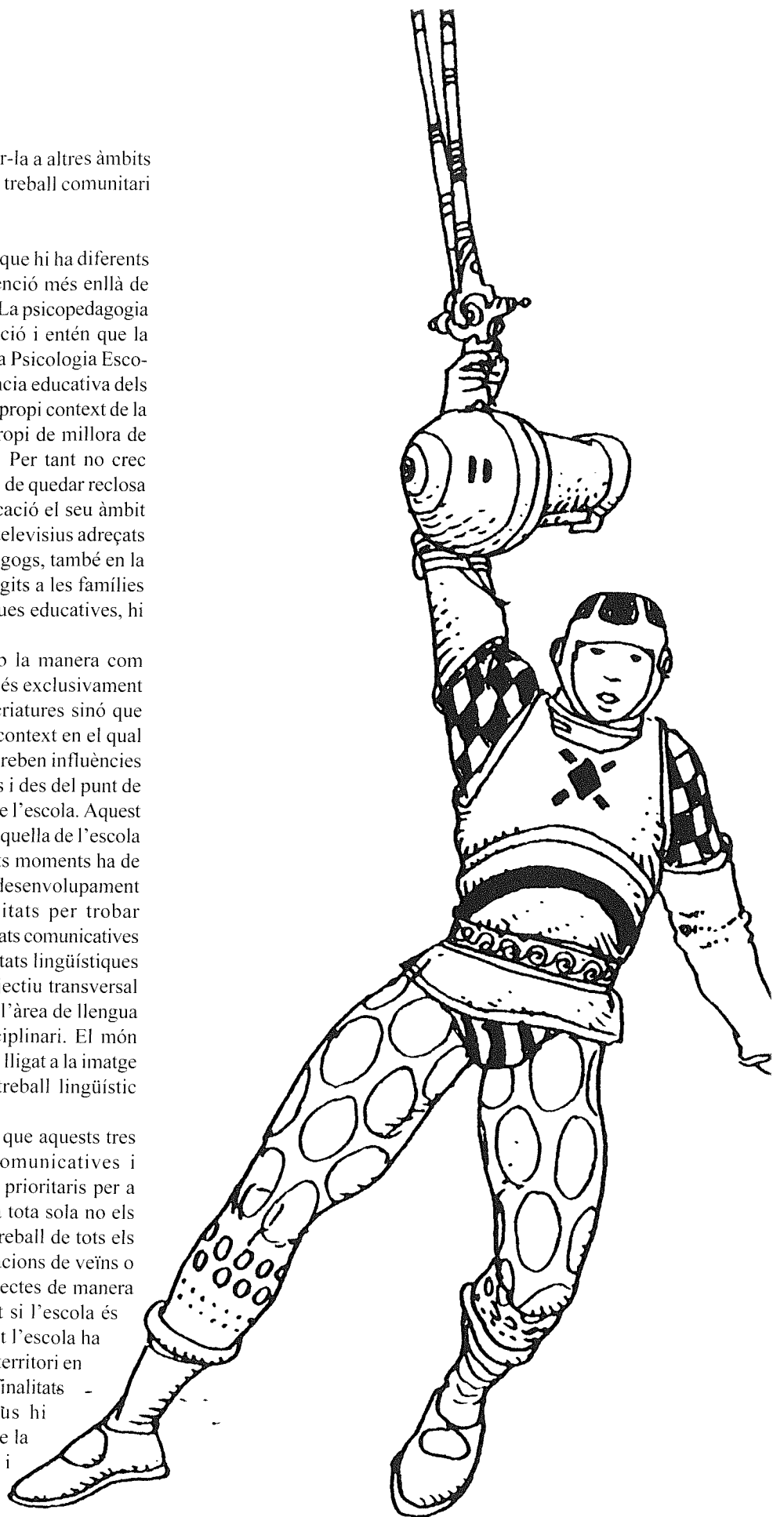
Ignasi Vila.- Crec que és fonamental. Crec que hi ha diferents raons que justifiquen la necessitat d'obrir la intervenció més enllà de l'escola. Per exemple hi ha una raó teòrica molt clara. La psicopedagogia és l'àmbit professional de la Psicologia de l'Educació i entén que la Psicologia de l'Educació és bastant més àmplia que la Psicologia Escolar, s'educa des de la família, els nens reben la influència educativa dels mitjans de comunicació, hi ha la formació d'adults, el propi context de la ciutat... el psicopedagog té un espai professional propi de millora de les pràctiques educatives, de fer-les intencionals... Per tant no crec que la pràctica professional de la psicopedagogia hagi de quedar reclosa a l'àmbit escolar, sinó que és la psicologia de l'educació el seu àmbit propi. Així, igual que en la realització de programes televisius adreçats a nens com és *Barrio Sesamo*, hi treballen psicopedagogs, també en la realització de programes i actuacions educatives dirigits a les famílies per tal de millorar o ser un suport a les seves pràctiques educatives, hi haurien de treballar els psicopedagogs.

Un altre tipus de raons tenen a veure amb la manera com entenem l'educació escolar. L'educació escolar ja no és exclusivament una educació pensada des del punt de vista de les criatures sinó que hem d'entendre que aquesta educació es situa en un context en el qual els nens i les nenes, a més de la influència de l'escola, reben influències educatives de llocs molt diversos, que moltes vegades i des del punt de vista de la informació poden ser fins més importants que l'escola. Aquest fet fa replantejar-se moltes coses, per exemple la idea aquella de l'escola com a transmissora d'informació. Crec que en aquests moments ha de primar molt més la idea de l'escola com a context de desenvolupament d'habilitats metacognitives -en el sentit d'habilitats per trobar informació, per seleccionar-la, organitzar-la...- i habilitats comunicatives i lingüístiques. El desenvolupament d'aquestes habilitats lingüístiques hauria de ser un objectiu important a l'escola, un objectiu transversal respecte al currículum que no hauria d'estar centrat a l'àrea de llengua sinó que hauria de ser objecte d'un treball interdisciplinari. El món comunicatiu que es viu fora de l'escola és un món molt lligat a la imatge i l'escola hauria de compensar aquest fet amb un treball lingüístic important.

I per acabar, hi ha el tema dels valors. Crec que aquests tres aspectes: habilitats metacognitives, habilitats comunicatives i lingüístiques i els valors haurien de ser els objectius prioritaris per a l'escola. Però també cal tenir en compte que l'escola tota sola no els podrà aconseguir i que és necessari comptar amb el treball de tots els agents educatius. Queda clar que els pares, les associacions de veïns o els grups d'esplai del barri no treballaran aquests aspectes de manera espontània i que únicament educaran en aquest sentit si l'escola és un referent cultural i educatiu en aquell sector. Per tant l'escola ha de formar part de xarxes comunitàries en contextos de territori en els quals lideri un projecte educatiu que, en base a unes finalitats educatives compartides, tots els agents educatius hi intervinguin. Els psicopedagogs poden ajudar a fer que la pròpia escola sigui capaç de desenvolupar programes i projectes en el sentit que estic apuntant.

Reyes Carretero.- En aquest tipus de plantejament que fas, seria imprescindible una bona coordinació entre professionals?

Ignasi Vila.- Sí i això és un handicap molt gran. Si mirem la quantitat de programes i de professionals de fora que intervenen a l'escola i de vegades en un mateix tema... quedarem sorpresos. Sovint ens queixem de la manca de recursos, però una bona organització o

coordinació ens permetria obtenir un més bon rendiment dels recursos que ja tenim.

Reyes Carretero.- Moltes gràcies per la teva col·laboració, Natxo i fins una altra.